

БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ НА ПЕНСИОНЕРИТЕ СЪЮЗ НА ИКОНОМИСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ

С Т А Н О В И Щ Е

Относно ниските и незадоволителни размери и равнище на пенсиите и доходите от пенсии в България, техните основни причини и последици и борбата с тях¹

Предварително ще поясним, че това становище е разработено от Д.Нинов и подкрепено от ръководствата на БАП и СИБ. Неговата цел е да насочи вниманието на обществеността, средствата за масова информация, парламентарно представите политически партии и очакваното ново правителство върху изключително високото равнище на бедността и риска от бедност и социално изключване сред пенсионерите, борбата за неговото ограничаване, необходимите за целта допълнителни финансови средства и реално съществуващи, но неизползвани източници за тяхното осигуряване в рамките на произвеждания и официално отчитан от НСИ БВП.

Х

Добре известно е, че размерите и равнището на пенсиите са основен източник на личните доходи на преобладаващата част от пенсионерите, чийто брой към 31 декември 2016 г. възлиза на 2 181 354 лица и представлява малко над 30 % от общия брой на населението на страната.

В същото време през последните десет години, средните размери на пенсиите на пенсионер, включващи основния размер на водещата пенсия, сумата на останалите пенсии и добавките към пенсиите, остават **под размера на ЛБ по SILC, но превишават значително определяният от МС съзнателно занижен размер на ЛБ.**

От своя страна причината за занижения от МС размер на ЛБ са политически. И по-конкретно и пряко, занижаване равнището на бедността сред пенсионерите, а косвено - и сред населението като цяло..

Таблица № 11 :

Размери и равнище на средната, минималната за ОСВ и социалната пенсия спрямо ЛБ по SILC и към официалната ЛБ, обявявана от МС през 2008-2014 г.

показатели	мярка	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
1.Седна пенсия на пенсионер	лв.	208.97	244.71	263.98	266.63	271.21	293.96	310.0
2.Социални пенсии	лв.	80.18	96.7	100.86	100.86	100.86	100.86	100.86
3.Минимална пенсия за ОСВ	лв.	108.17	130.46	136.08	136.08	136.08	136.08	148.75
4. Линия на бедността по SILC	лв.	276.5	295.4	283.75	279.67	286	323,75	325,83
5.Равнище към ЛБ по SILC на :								
5.1. ср. пенсия на пенсионер	в %	75.58	82.84	93.03	95.34	94.83	90,80	95,14
5.2. миним. пенсия за ОСВ	в %	39.12	44.16	47.96	48.66	47.58	42,03	45,69
5.3. социалната пенсия	в %	29.00	32.74	35.55	36.06	35.27	31,15	30,95
6. Официален размер на ЛБ обявен от МС	лв.	167	194	211	211	236	241	251
7.Равнище към офиц. ЛБ на :								
- ср. пенсия на пенсионер	в %	125.13	126.14	125.11	126.36	114.92	121.98	123.51

- минималната пенсия за ОСВ	в %	64.77	67.25	64.49	64.49	57.66	56.46	59.26
- социалната пенсия	в %	17.36	49.85	47.80	47.80	42.74	41.85	40.18

Източници : НСИ и Евростат.

По-конкретно :

- през 2008 г. средният месечен размер на пенсията на пенсионер възлиза на **208,97 лв.** ; изостава от обявения от Евростат размер на ЛБ по SILC от **276,5 лв. с 24,42 %** или с **67,53 лв.**, но превишава официално определения от МС размер на ЛБ за страната от **167 лв. с 25,13 процентни пункта** или с **41,97 лв.**;

- през 2009 г. спрямо 2008 г. средният месечен размер на пенсията на пенсионер нараства от 208,97 лв. на **244,71 лв.** или с **17,10 процента**; остава под обявения от Евростат размер на ЛБ по SILC от **295,4 лв. с 17,16 %** или с **50,69 лв.**, но превишава официално обявения от МС размер на ЛБ у нас от 194 лв. с **26,14 %** или с **50,71 лв.**;

- през 2010 г. спрямо 2009 г. средният размер на пенсията на пенсионер нараства от 244,71 лв. на **263,98 лв.** или с **7.87 %**, **равни на 31,79 лв.**; остават под обявения от Евростат размер на ЛБ по SILC от **283.75 лв. с 6,97 %** или с **19,77 лв.**, но превишава официално обявения от МС размер на ЛБ от 211 лв. с **26,64 пункта** или с **55,98 лв.**, но

- през 2011 г. спрямо 2010 г. средният месечен размер на пенсията на пенсионер нараства с **1,0 %** или с **2,63 лв.** (от 263,98 лв. на **266,63 лв.**) , остава с **4,67 %** или с **13,04 лв.** под одобрения от ЕК размер на ЛБ по SILC от **279,67 лв.**, но превишава официално определения от МС размер на ЛБ за 2011 г. от **211 лв. с 26,36 %** или с **55,63 лв.** ;

- през 2012 г. спрямо 2011 г. средният месечен размер на пенсията на пенсионер нараства от 266,63 лв. на **271,21 лв.**, т.е с **1.72 %** или с **4,58 лв.**; остава под размера на ЛБ по SILC от **286 лв. с 5,17 %** или с **14,79 лв.**, но превишава официално обявения от МС размер на ЛБ от 236 лв. с **14.92 %** или с **35,21 лв.**, но

- през 2013 г. спрямо 2012 г. средният размер на пенсията на пенсионер нараства от 271,21 лв. до **293,96 лв.**, т.е. с **8,39 процентни пункта**; изостава от ЛБ по SILC от **323.75 лв. с 9,20 пункта** или с **29,79 лв.**, но превишава официално обявения у нас от МС размер на ЛБ от 241 лв. с **12,54 пункта** или с **52,96 лв.**;

- през 2014 спрямо 2013 г. средната пенсия на пенсионер нараства от 293,96 лв. на **310 лв.**, т.е с **5,46 пункта** или с **16,04 лв.**; изостава от ЛБ по SILC от **325.83 лв. с 4,86 пункта** или с **15,83 лв.**, но превишава определения от МС размер на ЛБ от 251 лв. с **23,50 процентни пункта** или с **59 лв.**

• Относително самостоятелен и важен показател и характеристика на провежданата пенсионна политика у нас и бедността сред пенсионерите е и относителното равнище (или **коэффициент на заместване – aggregate replacement ratio**) на средната пенсия за трудова дейност на пенсионер спрямо средния разполагаем (нетен) размер на работните заплати, представен в таблица № 1.

Таблица 1 : Равнище (в %) на средната пенсия на пенсионер към средната нетна

• работна заплата у нас и в ЕС като цяло

Равнище към		2004	2005	2006	2007	2009	2012	2014	2015
(а) ср.нетна РЗ в България	%	52,05	52,21	51,60	47,87	51,26	47,27	48,13	46,58
(б)към ср. нетна. Рз в ЕС28	%			50,0	49,0	51,0	54,0	56,0	57,0

Източници : НОИ и Евростат ..Ползваме сравнението на пенсиите и у нас със средната нетна работна заплата (а не със средния осигурителен доход ползван от НОИ), тъй като данните за ЕС ползват средния размер на нетната работна заплата в ЕС и страните членки на ЕС.. Все пак ще отбележим, че като правило ср.осигурителен доход е брутна величина и като такава е по-висока от ср.нетна заплата. По тази причина равнището на ср.пенсия на пенсионер спрямо ср.осигурителен доход е

по-ниско : през 2004 г. то е 39,24 %; през 2005 г. – 40,04 %; през 2007 г. – 41,33 %; през 2009 г. – 44,06 %; 2012 г. - 43,88 %; през 2014 г.- 45,37 %; през 2015 г. - 43,66 %.

За пълнота на сравнението ще добавим, че :

- коефициентът на заместване (aggregate replacement ratio) на средната разполагаема работна заплата от пенсиите - или все едно, равнището на средната пенсия спрямо средната нетна (разполагаема) работна заплата **през 2015 г. в Р.Чехия възлиза на 51 %; в Гърция на 61 %, в Румъния на 63 %; в Италия и Франция на 69 % във всяка от тях; в Люксембург на 80 %(най-високо в Европа);**

- според официалните данни, общото равнище на лицата на възраст 65 и повече година в риск от бедност и социално изключване у нас през периода между 2011 и 2015 г. възлиза последователно на : 22.2 %; 21.2 %; 21.0 % ; 21.8 % и 22.0 % и превишава с около 5-6 процентни пункта средното за страните членки на ЕС. Пенсионерите са най-значителната група от общия брой на бедните лица у нас.

Приведените в таблицата данни и сравнения показват не само значително по-ниско равнище на средната пенсия спрямо средния нетен размер на работните заплати у нас през интересувания ни период, **но и ясно изразена тенденция към неговото снижаване** през интересувания ни период - **при ясно изразена обратна тенденция за страните членки на ЕС - към неговото повишаване .**

Тази негативна тенденция в равнището на средната пенсия у нас, както и значително по-ниското ѝ равнище в края на периода (през 2015 г.) спрямо равнището му към средния размер на нетните работни заплати в съседните страни като Гърция и Румъния (**61% и съответно 63 % срещу 46.58 % у нас**) е тревожно и неприемливо за българските пенсионери. Особено като се имат предвид обещанията на политическите партии при реформирането на пенсионната система през 1997-1998 г. за бързо повишаване равнище на пенсиите у нас до 70 % от средния нетен размер на работните заплати. Още повече, че сега вместо обещаното им значително повишено равнище отчитаме неговото допълнително снижение – **от 52.21 % през 2005 г. до 46.58 % през 2015 г.**

- Анализът на приведените статистически данни показва още една особеност и всъщност слабост на действащата пенсионна система и КСО : **ежегодно нарастващо и натрупващо се с всяка изминала година все по-голямо изоставане на размерите и равнището на заварените (старите) пенсии за трудова дейност спрямо размерите и равнището на ново отпусканите пенсии на лица с напълно еднакъв принос за пенсионния фонд. Непосредствената причина за това изоставане се оказва : (1) чл.100 от КСО, или така нареченото „швейцарско правило“⁷, ползвани при ежегодната по принцип индексация на старите пенсии – със сумата от 50 % от индекса на средния осигурителен доход през предходната календарна година и 50 % от инфлацията; и (2) един пропуск на КСО, на който ще отделим специално внимание след малко .**

От тази гледна точка и като се има предвид, че през всяка календарна година ново пенсиониращите се лица представляват около 3 - 4 процента от общия брой на наличните пенсионери, преодоляването и предотвратяването в бъдеще на

ежегодното нарастващото и натрупващо се изоставане на заварените от ново отпусканите пенсии за трудова дейност на лица с един и същ осигурителен принос, и на тази основа - необосновано и несправедливо противопоставяне на различните поколения пенсионери, **е : ежегодното преизчисляване на старите пенсии по формулата за изчисляване на ново отпусканите пенсии, на основата на средният осигурителен доход за предходната календарна година, индивидуалния осигурителен стаж и индивидуалния пенсионерски коефициент на всяко конкретно лице.**

Разбира се, за повишаване равнището на средната пенсия за трудова дейност и конкретно – за осигурителен стаж и възраст до примерно **60 %** от средния нетен размер на работните заплати и по този начин , за доближаване на средното й равнище до това в двете съседни страни – Гърция и Румъния, **ще са необходими допълнителни мерки и промени както в подоходната, така и в данъчната политика на българската държава.**

- Ежегодно натрупващото се и нарастващо изоставане на размерите и равнището на пенсиите за трудова дейност на по-старите поколения пенсионери, спрямо размерите и равнището на ново отпусканите пенсии и тяхното равнище спрямо **ЛБ по SILC на лица с един и същ принос , въпреки тяхното ежегодно индексирание по т.нар. швейцарско правило**, засягат преобладаващата част от общия брой на пенсионерите в страната . Поради това изоставашите размери и равнище на старите пенсии за трудова дейност се оказва една от водещите нормативни (законови) причини за ниските им размери и равнище и високото равнище на бедността сред пенсионерите.

- В същото време, занижените размери на определяната от Министерския съвет (МС) ЛБ и нейното ползване води до изкуствено завишено равнище на пенсиите и равнището на бедността сред пенсионерите (спрямо определяния занижен размер на ЛБ от МС) , целящо и обслужващо конюнктурни вътрешно политически цели на управляващите и останалите парламентарно представени политически партии и коалиции.

Ползването на два размери на ЛБ поставя въпроса :

- Какъв е относителния дял на пенсионерите с пенсии на пенсионер и на основните размери на пенсиите под ЛБ по SILC и какъв, ако като критерии ползваме определяните от МС размери на ЛБ през отделните години, включени в периода 2008-2014 г. за които период има налични данни за размера на ЛБ по SILC?

Отговорът на тези въпроси за периода и годините, за които разполагаме с официални данни и за **ЛБ по SILC** е както следва :

(а) Към 31 декември 2008 г., когато общият брой на пенсионерите у нас възлиза на 2 200 595. От тях :

- 79,06 % или 1 829 390 пенсионери са с пенсии на пенсионер под ЛБ по SILC от 276.5 лв.;

- само 42,68 % или 939 238 пенсионери са с пенсия на пенсионер под определената от МС размер на ЛБ за същата година от 167 лв.
- 83,13 % или 1 829 390 пенсионери са с основни месечни размери на своите пенсии под ЛБ по SILC от 276.5 лв.;
- само 55,37 % или 1 218 396 пенсионери са с основни месечни размери на своите пенсии под определения от МС размер на ЛБ от 167 лв.

(б) Към 31 декември 2009 г., когато общият брой на пенсионерите в страната възлиза на **2 189 131**. От тях :

- 71,99 % или 1 576 054 пенсионерите са с доходи от пенсии, компенсации и добавки към тях под одобрения от ЕК размер на ЛБ по SILC от 295 лв.;
- само 40,0% или 875 657 пенсионери са с доходи от пенсии на пенсионер под одобрения от МС размер на ЛБ за същата година от 194 лв.
- 77,67 % или 1 700 345 пенсионери са с основни месечни размери на пенсиите под същата ЛБ;
- само 53,06 % или 1 161 675 пенсионери са с основни месечни размери на своите пенсии под одобрения от МС размер на ЛБ за същата година от 194 лв.;

(в) Към 31 декември 2010 г., когато общият брой на пенсионерите възлиза на **2 194 274**. От тях :

- 68,35 % или 1 499 735 от тях са с доходи от пенсии и добавки към тях под размера на ЛБ по SILC за 2010 г. от 283,75 лв.;
- само 45,98 % или 1 008 863 пенсионери са с доходи от пенсии и добавки към тях под определения от МС размер на ЛБ за същата година от 211 лв.;
- 74.86 % или 1 642 634 пенсионери са с основни месечни размери на своите пенсии под ЛБ
- само 57,48 % или 1 261 195 пенсионери са с основни месечни размери на своите пенсии под официално обявения от МС размер на ЛБ за същата година от 211 лв.;

(г) Към 31 декември 2011 г., когато общият брой на пенсионерите в страната възлиза на **2 198 857** . От тях :

- 64.65 % или 1 421 561 са с пенсии на пенсионер под ЛБ от 280 лв.;
- само 42.76 % или 940 193 пенсионери са с пенсии на пенсионер под определения от МС размер на ЛБ за същата година от 211 лв.
- 73,44 % или 1 614 824 пенсионери са с основни месечни размери на своите пенсии под същата ЛБ по SILC от 280 лв.;
- само 56,67 % или 1 346 141 пенсионери са с основни месечни пенсии под определения от МС размер на ЛБ от 211 лв.

(д) Към 31 декември 2012 г., когато общият брой на пенсионерите в страната възлиза на **2 208 446..** От тях :

- 65.83 % или 1 453 744 пенсионери са с пенсии под ЛБ по SILC от 286 лв.;
- само 50,60 % или 1 117 549 пенсионери са с доходи от пенсии под определения от МС размер на ЛБ от 236 лв.;
- 80,85 % или 1 785 593 пенсионери са с основни месечни размери на пенсията си под ЛБ по SILC от 286 лв.;
- само 63,30 % или 1 398 034 пенсионери са с основен размер на своите пенсии под определения от МС размер на ЛБ за същата година от 236 лв.;

(е) Към 31 декември 2013 г., когато общия брой на пенсионерите в страната възлиза на **2 186 570**. От тях :

- 67,29 % или 1 471 326 пенсионери са с пенсии на пенсионер под ЛБ по SILC за същата година от 323.75 лв.;
- само 48,80 % или 1 067 053 пенсионери са с доходи от пенсии на пенсионер под ЛБ по SILC от 325.83 лв.;
- 74,91 % или 1 641 368 пенсионери - с основни месечни размери под същата ЛБ по SILC от 325.83 лв.;
- само 61,53 % или 1 345 360 пенсионери са с основни размери на своите пенсии под определения от МС размер на ЛБ за същата година от 251 лв.;

(ж) Към 31 декември 2014 г., когато общият брой на пенсионерите в страната възлиза на **2 179 989**. От тях :

- 66,42 % или 1 426 250 пенсионери от са доходи от пенсии на пенсионер под ЛБ по SILC от 325.83 лв.;
- само 46,05 % или 1 003 840 пенсионери са с доходи от пенсии на пенсионер под ЛБ определена от МС на 251 лв.
- 73,25 % или 1 596 756 пенсионери са с основни месечни размери на пенсиите под ЛБ по SILC от 325.83 лв.;
- само 59,59 или 1 299 131 пенсионери са с основни месечни размери на своите пенсии под определения от МС размер на ЛБ за 2014 г. от 251 лв.

• **Значително под ЛБ по SILC е равнището на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) , както и на социалната пенсия.**

Например, през 2012 г. :

- минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст възлиза на **136.08 лв. и представлява : 57,66 % от официално обявения от МС размер на ЛБ от 236 лв. в. и 47.58 % от одобрения от ЕК размер на ЛБ за същата година от 286 лв.**

- социалната пенсия възлиза на **100,86 лв. и представлява 42.74 % от официално обявения от МС размер на ЛБ от 236 лв. и 35.27 % от одобрения от ЕК размер на ЛБ по SILC от 286 лв.**

Принципно аналогична е картина през останалите години на интересуващия ни период.

Скоба. Трябва да отбележим един съществен пропусък и слабост на КСО и гарантирания от него минимален размер на пенсиите за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) : когато поради ограничен осигурителен стаж изчисленият им размер по формулата е под гарантирания от КСО минимален размер за съответната календарна година, същият се приравнява към гарантирания от КСО по-висок минимален размер, който не може да е под 85 % от определения с бюджета на ДОО минимален размер на пенсията за ОСВ, за сметка на специална по същество целева добавка.

Например, ако през второто полугодие на 2015 и първото на 2016 г. изчисленият по формулата размер на минималната пенсия за ОСВ на лица с непълнен осигурителен стаж е примерно 100 лв., същият се приравнява и изплаща в гарантирания от КСО минимален размер от 137,17 лв.

Тази законова „добавка“ до гарантирания с закона минимален размер на пенсиите за трудова дейност, в конкретния случай - за пенсиите за Осигурителен стаж и възраст (ОСВ) е видимо „нарушение“ на доминиращият в КСО основен принцип при определяне размерите на пенсиите за ОСВ - **принципа за съответствие между размерите и различията в размерите на пенсиите за ОСВ, от една страна, и размерите и различията в размерите на осигурителния принос на осигурените лица през техния икономически активен живот,** измерван с осигурителния стаж и индивидуалните пенсионерски коефициенти на всяко конкретно лице, от друга страна..

Външно видимата причина и цел на това външно „нарушение“ на въпросния основен принцип при определяне размерите на пенсиите за трудова дейност с влизането в сила на КСО през 2000 г. е **социална и се свежда до : гарантиране на определен обществено по-приемлив размер и равнище на минималната пенсия на лица придобиващи право на пенсия за ОСВ** , каквито през 2016 г. са осигурените лица на възраст 65 г. и 10 месеци и минимален осигурителен стаж от 15 години, а през 2017 г. – на възраст 66 г. и минимален осигурителен стаж от 15 г.

Но има още една външно скрита или по-скоро премълчавана и забравена до сега , но значително по-голяма причина за големия брой на ошетените от КСО преживяли пенсионери по ЗП, включително и най-вече на пенсионерите с минимален размер на пенсия за Осигурителен стаж и възраст (ОСВ) пенсионирани по ЗП до 31.12.1999 г.

Става въпрос за драстичните промени и по-скоро повишените размери на изисквания осигурителен стаж и намалена „цена“ за всяка година осигурителен стаж при определяне и преизчисляване размерите на пенсиите за трудова дейност по КСО в сравнение с „цената“ им за 1 година осигурителен стаж по отменения ЗП.

По-конкретно и в общия случай - за осигурените лица по условията на трета категория труд :

- по отменения ЗП **право на пълен размер на пенсията за ОСВ** имаха осигурените лица, навършили 55 г. възраст и **20 г. осигурителен стаж за жените ; и 60 г. възраст и 25 г. осигурителен стаж за мъжете;**
- по КСО при влизането му в сила от 1 януари 2000 г., **право на пълен размер на пенсията за ОСВ** вече имаха осигурените лица навършили 55 г. и 6 месеци възраст и **минимум 33 г. за жените и 60 г. и 6 месеци възраст и минимум 38 г. осигурителен стаж за мъжете.**

Ако оставим промените в КСО на възрастта настрана, тъй като по силата на действащия от години КСО те не участват в формулата за определяне размера на пенсиите за осигурителен стаж и възраст, промяната и по-точно повишението на изисквания осигурителен стаж за правото на пенсия за ОСВ в **пълен размер от КСО** е драстична – с цели 13 години за жените и мъжете или с 65 % при жените и с 52 % при мъжете.

В същото време :

- по силата на ЗП равнището на **пълният размер на пенсиите за старост** при изпълнение на изискваната за възраст и основен трудов стаж от 20 г. за жените и 25 г. за мъжете **бе 55 % за жените и за мъжете.**

- по силата на КСО равнището на пълния размер на пенсията за ОСВ при изпълнение на изисквания за целта осигурителен стаж е съответно **33 % при жените** (33 г. осигурителен стаж по 1 % за всяка година) и **38 % при мъжете** (38 години по 1 % за всяка година ОС).

Сравнението показва, че :

- **размерът на пълната пенсия за ОСВ за 1 година осигурителен стаж по ЗП е 2.75 % при жените (55 % : 20 г.) и 2.2 % при мъжете (55 % : 25 г.)**
 - **размерът на пълната пенсия за 1 година осигурителен стаж по КСО възлиза на 1 %.**

Това означава **2.75 пъти по-ниска „цена“ за всяка година основен трудов стаж за правото на пълна пенсия по КСО при жените и 2.2 пъти по-ниска при мъжете в сравнение със средната „цена“ на всяка 1 година осигурителен стаж по отменения ЗП.**

Има още две допълнителни, но важни различия между ЗП и КСО :

- По ЗП „цената“ на 1 година **допълнителния трудов стаж между 20 и 26 г. при жените и между 25 и 31 г. при мъжете, възлиза на 1.1 %**, а „цената“ на 1 година **допълнителния стаж над 26 г. при жените и над 31 г. при мъжете - на 0 лв.** Т.е. по ЗП трудовият стаж над 26 г. при жените и над 31 г. при мъжете не се зачита и не е оказва влияние върху размера на пенсиите за ОСВ). Така общото равнище на пенсията за ОСВ може да достигне до 61 % от базисната заплата и за мъжете и жените - при наличие на максимално зачитания от ЗП осигурителен стаж от 26 години при жените и от 31 години при мъжете .

По официални данни на НОИ, **средният осигурителен стаж на наличните пенсионери. с лични пенсии за ОСВ към 31.12.1999 г. възлиза на 30.7 г. общо за мъжете и жените , 28.4 г. при жените и 33.7 г. при мъжете .**

Изчислената на тази основа **средно претеглена „ цена“ на 1 година от общия трудов стаж** на тези пенсионери към 31 декември 1999 г. с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст, отпуснати по ЗП, **възлиза средно аритметично на 2.00 % за мъжете и жените, при 2.17 % за жените и 1,83 % за мъжете.**

- По КСО „цената“ на всяка 1 година осигурителен стаж е една и съща - 1 % от актуализираната(чрез индивидуалния пенсионерски коефициент) размер на базисна работна заплата или осигурителния доход както на заварените пенсионери , така и на ново пенсиониращите се лица, без ограничения за общия им осигурителен стаж.

По силата на тези законови промени и различия между КСО и ЗП, пряко свързани с размерите на пенсията **за 1 година осигурителен стаж**, за да достигнат **пълния размер** на своите пенсии за ОСВ отпуснати по отменения ЗП след влизането в сила на КСО, заварените и преживели пенсионери с пенсии по ЗП е трябвало да имат вече не 20 за жените и 25 години за мъжете, а **33 г. за жените и 38 г. за мъжете**. Но за болшинството от заварените пенсионери при влизането в сила на КСО и най-вече по-възрастните поколения от тях това практически е невъзможно поради : бързите и ежегодни промени и изисквания на пазара на труда; ограничената вероятност да намерят работа и повишат осигурителния си стаж до изисквания от КСО за право на пълна пенсия за ОСВ от 33 г. за жените и до 38 г. за мъжете; и ограничената или нулева остатъчна работоспособност на по-възрастните от тях . А по силата на КСО **преизчисленото**

равнище на техните пенсии за ОСВ, определено като произведението от осигурителният им стаж по ЗП и „цената“ му по КСО от 1 % за всяка година осигурителен стаж, се оказва неизбежно и значително по-ниско от това по ЗП.

За да се предотврати драстичното намаление и на размерите на техните пенсии определени по ЗП при преизчисляването им, в КСО се предвиди текст по силата на който, **когато преизчислените по условията на КСО размери на заварените пенсии за ОСВ, отпуснати по ЗП са по-малки от определеният им размер по ЗП, размерът на същите пенсии се запазва такъв, какъвто е определен с ЗП.**

Това решение се възприе, защото бе лесно изпълнимо и в момента на влизането на КСО в сила не допускаше намаление на вече установените **размери на пенсията за ОСВ** условията в ЗП – въпреки неизбежно понижаването им равнище при тяхното преизчисляване. Тази предпазна мярка срещу намаление размерите на отпуснатите по ЗП пенсии за ОСВ носеше временен и ограничен характер, както и реални негативни последици от снижаването по условията на КСО равнище на заварените пенсии за ОСВ на преживяли пенсионери с пенсии за ОСВ, отпуснати по отменения ЗП. Особено за по-възрастните от тях с ограничена работоспособност и още по-ограничени възможности да бъдат наети и да допълнят осигурителния си стаж. Защото вместо средна „цена“ от 2.17 % при жените и 1.83 % при мъжете, или средно „цена“ от 2 % за мъжете и жените за всяка една година от общият им осигурителен стаж, нейната „цена“ по КСО се намаляваше до 1.0 % , т.е. намалява се **2 пъти средно за мъжете и жените, в т.ч. 2.17 пъти при жените и 1.83 пъти при мъжете.**

Трайното, справедливо и перспективно решение относно равнището на заварените стари пенсии за ОСВ отпуснати по ЗП в първия основен стълб на пенсионната ни система, **основана на принципа на солидарността между различните поколения** активни лица и пенсионери, изискваше диференцирано запазване „цената“ за всяка година от техния осигурителен стаж по ЗП, според тяхната възраст, признат осигурителен стаж, запазена работоспособност и възможности за повишаване на своя осигурителен стаж при бързо променящите се условия на пазара на труда; или все едно - запазване в някаква разумна и обществено приемлива като справедлива степен на равнището на техните пенсии за ОСВ, определено от ЗП : напълно, за най-старите поколения пенсионери , примерно на възраст от 75 и повече години; и в редуцирана степен за по-ниско възрастовите групи и подгрупи от преживялите пенсионери с пенсии за ОСВ отпуснати по ЗП, в зависимост както от тяхната възраст, така и от равнището на запазената им работоспособност, промените в условия и изисквания на пазара на труда и реалните им шансове да бъдат наети и да повишат осигурителния си стаж, по който са пенсионирани по условията на ЗП.

Това не бе направено нито при влизане на КСО в сила, нито по-късно, при индексването на старите пенсии за трудова дейност или при тяхното преизчисляване през 2008 г. Както отбелязахме, предпочете се временно и по-лесно изпълнимо, макар и ограничено, рисково и несправедливо решение към заварените пенсионери с пенсии отпуснати по ЗП – споменатото правило за запазване изчисления по ЗП **размер** на пенсията за ОСВ, когато преизчисленият му размер по условията на КСО се окаже по-малък. **Така след приемането и влизането в сила на КСО, всички преживели и преживяващи през следващите**

едно-две десетилетия пенсионери с пенсии за ОСВ отпуснати по отменения ЗП и най-вече, по-старите поколения от тях, останаха и част от тях и сега продължават да са със социално несправедливо занижено равнище, а от там и занижени размери на своите пенсии за ОСВ и по-общо – за трудова дейност. С влизането на КСО в сила, една тяхна законова социална придобивка им бе отнета, без да са извършили каквото и да било престъпление.

Този пропуск на КСО стана по-очевиден 2008 г., когато старите пенсии за трудова дейност и конкретно – старите лични пенсии за ОСВ отпуснати по ЗП бяха преизчислени по изискванията и формулата в КСО, на основата на : средният осигурителен доход през предходната календарна година, индивидуалните размери на осигурителния стаж, „цената“ на пенсията за 1 година осигурителен стаж по КСО и индивидуалните коефициенти на заварените пенсионери.

Какво се получи тогава ще илюстрираме с един елементарен пример за мъж, пенсионирал се на 31 декември 1996 г. по условията на ЗП, с осигурителен стаж от 25 и изискваната възраст от 60 г., чиято пенсия е преизчислена през 2008 г. по условията на КСО :

- по условията на ЗП той е получил **пълния размер** на своята пенсия за ОСВ в размер на **55 %** от неговата базисна работна заплата – работната му заплата през 3 последователни от последните 15 г. осигурителен стаж;

- по условията на КСО равнището на преизчисления размер на неговата пенсия за ОСВ през 2008 г. е определено като осигурителният му стаж от 25 г. е умножен по 1 % за всяка една година и по средния базисен осигурителен доход за 2007 г., възлизащ на 398.45 лв. По тази причина равнището на неговата пълна пенсия за ОСВ според нейното преизчисляване през 2008 г. вече **не е 55 % , а само 25 %**. Това означава над 2 пъти по-ниско равнище на неговата пенсия за ОСВ и съответно и при равни други условия - над 2 пъти по-нисък преизчислен размер на неговата пенсия .

В още по-тежко положение са жените, пенсионирани се по ЗП с право на **пълен размер на пенсията за ОСВ** по ЗП - от 55 % равнище на техните пенсии за ОСВ при изисквания от ЗП трудов стаж от 20 , преизчисленото по КСО равнище на личните им пенсии за ОСВ до 20 % (20 г. трудов стаж по 1 %), а „цената“ на всяка 1 година от техния осигурителен стаж - от 2.75 % пада на 1 % .

Малко по-ниско, но все още съществено по-ниско остава и средното равнище на преизчислените им пенсии по условията на КСО при отчетения среден осигурителен стаж общо за мъжете и жените към 31 декември 1999 г. **средно 2 пъти по –ниско общо за мъжете и жените и съответно 2.14 пъти по-ниско при жените и 1.83 пъти мъжете.**

И тази драстично понижена от КСО „цена“ за всяка година осигурителен стаж, даващ право на пълна пенсия за ОСВ по ЗП, както и произтеклото от нея не законово понижено равнище на пенсиите за ОСВ на преживялите лица пенсионирани по ЗП, **продължава и ще продължава да се възпроизвежда и задълбочавана за все от още преживелите стари пенсионери с всяка изминала календарна година от влизането в сила на КСО да наши дни.** При това **автоматично** - докато към всяка година от индивидуалният осигурителен стаж на преживялите пенсионери, пенсионирани по условията на ЗП, не се приложи някаква добре обоснована средната „цена“ за общия – сумата от

основния, допълнително зачитания и допълнително незачитания - от ЗП осигурителен стаж.

Според нас , може да се спори по конкретните параметри и механизми за справедливото решаване на този проблем при и след влизането на КСО в сила, засягащо заварените и преживяли пенсионери с пенсии, отпуснати по отменения ЗП. Но този въпрос все още остава открит и нерешен.

Разбира се, тъй като по чл.100 от КСО номиналните размери на базата на пенсиите за ОСВ – средният осигурителен доход - от който се изчисляват и преизчисляват пенсиите на всички стари пенсионери ежегодно нараства, номиналните месечни размери на техните пенсии растат. **Но равнището им за пенсионираните лица по условията на ЗП остава и ще продължи да остава социално и юридически необосновано занижено, а чрез него - и размерите на техните пенсии за ОСВ и по-общо – за трудова дейност.** По предварителни данни в тази група – групата на ошетените от КСО пенсионери - попадат **большинството от общия брой на наличните пенсионерите през първите години от влизането на КСО в сила.** Разбира се, с всяка изминала година техния брой и относителен дял в общия брой на пенсионерите намалява. Но това, че техния брой и относителен дял в общия брой намалява не е нито повод, нито причина за продължаващо мълчание и пренебрегване на този проблем и породената от него несправедливост. Още повече, че преобладаващата част от тях в момента са с минимални и близки до минималния размер пенсии, с напълно загубена работоспособност, хронични заболявания и живот на ръба на оцеляването .

Ако говорим за вина, то „вината“ на тази група преживяли до сега ниско доходни пенсионери с пенсии под ЛБ е в това, че са живели и са се пенсионирали при различни обществени и законови изисквания за възраст и осигурителен стаж за правото на пенсия за ОСВ както в пълен, така и в по-висок , така и при (непълен размер, така и в по-висок т.е. и при минимално изисквания и от КСО осигурителен стаж от 15 г. и повишена възраст . Но това са обществени и законови условия и промени, за които старите пенсионери с отпуснати пенсии по ЗП нямат и не бива да се обвиняват и носят каквато и да е вина и отговорност. Още повече да се приравняват с лица, придобили своите пенсии с престъпление за преживялите стари пенсионери.

Справедливостта и солидарността в основния стълб на системата за пенсионна защита у нас изисква да се отстрани въпросният пропуск в КСО при първото ново и второ по ред преизчисляване на пенсиите за трудова дейност и конкретно за ОСВ, на основата на средния осигурителен доход за предходната календарна година – било чрез задължително преизчисляване и приравняване на техния осигурителен стаж по ЗП с коефициент, равен на съотношението между неговите размери по ЗП с този по КСО за правото им на пенсия за ОСВ в пълен, по-голям или непълен размер; или да се повиши равнището на техните пенсии с предварително определен диференциран и добре обоснован процент. Нещо повече, целесъобразно е **да се предвиди някаква компенсация** лица за заниженото равнище и размери на техните пенсии за трудова дейност и нанесената им щета в течение на изминалите близо 17 години от влизането на КСО в сила..

От тази гледна точка, гарантираният с КСО минимален размер на пенсиите за ОСВ при непълен осигурителен стаж - 85 % от одобрения с Закона за бюджета

на ДОО минимален размер на пенсия за ОСВ от 161.38 лв. в момента - когато изчисленият им размер е по-нисък от гарантираният размер, **е само външно и привидно нарушение на цитирания основен принцип при определяне размерите и различията в размерите на старите и новите пенсии за трудова дейност**, включително и най-вече - на минималните размери на пенсиите за ОСВ. Нито „социална добавка“ или каквато и да било добавка. По-скоро то е малка компенсация за драстично намаленото равнище и размери на техните пенсии за ОСВ отпуснати по ЗП през последните 17 години и в момента.

Ако този пропуск на КСО се **преодолее при предстоящото и предлагано от БАП второ преизчисляване на старите пенсии** на основата на средния осигурителен доход за 2016 или 2015 г. например, и ако предварително „цената“ на всяка една година осигурителен стаж на преживялите и пенсионирани лица с пенсии за ОСВ по отменения ЗП се възстанови в някакъв добре обоснован размер:

- равнището, а от там и размерите на личните пенсии за ОСВ отпуснати по ЗП ще се повишат;

- броят на пенсионерите с минимален размер на пенсията за ОСВ от пенсии от 161.38 лв. или 85 % от този ѝ размер през първото полугодие на 2017 г., значително ще се намали;

- заедно с това ще се повиши и средния размер и равнище на общия брой на пенсиите за ОСВ и по-общо - за трудова дейност, както и допълнително необходимите финансови средства за тяхното изплащане;

- ще се намали и равнището на бедността и риска от бедност и социално изключване сред пенсионерите..

Тъй като до момента няма публикувани от НОИ официални данни за броя, възрастовата структурата, размери и равнище на пенсиите на преживялите лица с пенсии за ОСВ отпуснати по ЗП, и тъй като конкретните параметри за възстановяване изцяло или частично на определените им по ЗП равнище на техните пенсии за ОСВ и по-общо, за трудова дейност не е обсъждан, не е възможно да изчислим с колко ще се намали общият брой на засегнатите от КСО пенсионери; с колко ще се повиши средния размер на пенсиите им за ОСВ, както и общо необходимите за целта допълнителни финансови средства - за предлаганото и очаквано от пенсионерите и БАП предстоящо преизчисляване на всички заварени (стари) пенсии. Но едно я ясно - за решаването на този проблем, както и за преизчисляване на всички останали заварени пенсии за трудова дейност, предотвратяване на тяхното ежегодно изоставане от размерите на ново отпусканите пенсии и ежегодно възпроизвеждащото се противопоставяне на различните поколения пенсионери е необходима **реална политическа воля** от страна на парламентарно представените политически партии и техните правителства.

Но и двата въпроса – за възстановяване на социалната справедливост за преживялите пенсионери по ЗП, както и за ежегодно преизчисляване на всички пенсии за трудова дейност на основата на средния осигурителен доход за предходната календарна година или предходните 12 месеци, **остава открит и все по-актуален.**

- В тази връзка възниква и друг въпрос - **справедливо ли е пенсионирани през 2017 г. лица по условията на КСО, с изчислени пенсии**

под възприетия минимален размер на пенсията за ОСВ , но със съществено различен осигурителен стаж – примерно от 15 и от 40 и повече години, да получават един и същ макар и съществено повишен размер на минималната пенсия за ОСВ ?

Нашето становище е : Не, социалната справедливост и стимулирането на ранното включване в обществения труд на трудоспособните граждани от всички възрасти изисква добре обосновани диференцирани размери на гарантирания от КСО минимален размер на пенсията за ОСВ.

Например, нека допускаме, че през 2017 г. гарантираният минимален размер на пенсията за ОСВ за всички лица с непълнен осигурителен стаж на възраст 66 г., независимо от разликите в техните индивидуални коефициенти, ще се приравняват и възлизат както следва с : (а) за пенсионери с минимално изискван осигурителен стаж (ОС) между 15 и 19 г. при жените и жените - на 200 лв., а при ОС от 40 и повече години – на 300 лв.

Конкретните параметри на предлаганата по-високи от изчислените по формулата и гарантирани от КСО, но в същото време диференцирани минимални размери на пенсиите за ОСВ за лица навършили 66 г. през 2016 г.; 66 г. и 2 месеци през 2017 г. и т.н. , но с различна продължителност на своя осигурителен стаж, подлежи на допълнително обсъждане и прецизиране и вероятно – и на периодично преразглеждане и актуализиране.

По този начин старите пенсионери се освобождават от отговорност за това, че са се пенсионирали при различни обществени условия и по-ниски размери на изисквания трудов стаж и възраст по действащия до 1996 г. ЗП. Просто защото те не носят вина за различните и ежегодно променящите се условия и периодично променящи се изисквания на действащото законодателство.

Съхраняването в тези случаи на ролята на индивидуалните коефициенти при определя на гарантирания минимален размер на пенсиите за ОСВ е свързано с принципно силно ограничителната политика по работните заплати преди прехода, но и през последните 27 години, в т.ч. по отношение на минималната работна заплата; масовото изплащане на част от работните заплати, включително на минималната заплата, „под масата“; множеството случаи, при които ниско платени работници се водят по ведомост на половин работен ден, въпреки че работят по 8 и повече часове на ден; слабости на образователната и интеграционната политика – пряка и основна отговорност на държавата и работодателите и пр.- все причини и фактори, които водят да изкривено определяне на индивидуалните пенсионерски коефициенти на заетите лица по трудови правоотношения в частния сектор.

Както споменахме, целта на подобен диференциран подход и решение е, от една страна, да се гарантира един относително и обществено по-справедлив и приемлив минимален размер на пенсиите на въпросните групи и/ или категория осигурени и пенсиониращи се лица, като едновременно с това **се съхранят стимулите в самата пенсионна система за тяхното ранното включване и продължителното участие в обществения труд до и след реформата и влизането в сила на КСО (наречен първоначално КЗСО).** Защото очевидно не

би било икономически и социално обосновано и обществено приемливо лица от тази група с 15 г. и други с 40 и повече години осигурителен стаж да получават еднакъв гарантиран от КСО минимален размер пенсии за ОСВ. Това би имало негативни и социални и икономически последици. Именно предотвратяването или ограничаването на тези негативни социални и икономически последици изискват диференциран размер на гарантирания с КСО размер на минималната пенсия за ОСВ.

Но не трябва да се забравя, че едностранното и фрагментарно повишаване на минималните размери на пенсиите без едновременно преизчисляване на всички останали пенсии за трудова дейност е недопустимо и скандално нарушение на споменатия основен принцип на нашата солидарна система за пенсионна защита - принципа за съответствие между размерите и равнището на пенсиите за трудова дейност и равнището и размените на пенсиите.

- Сравнението между средните размери на пенсиите **на пенсионер** и средните **основни размери** на пенсиите през същия период показва, че средните основни месечни размери на пенсиите за трудова дейност са с около 9-10 % по-ниски спрямо средните им размери на пенсионер, включващи основния размер на водещата пенсия, сумата на изплащане на останалите пенсии и добавките към пенсиите.

Например, както отбелязахме, през 2013 г., средният месечен размер на изплащаните пенсии на пенсионер възлиза на 293.96 лв. и представлява 90,80 процента от размера на ЛБ по SILC през същата година, възлизащ на 323.75 лв.; в същото време средният основен месечен размер на пенсиите възлиза на 263.55 лв. и представлява 81.40 % от размера на ЛБ.

Това различие поставя друг въпрос – за целесъобразността от неговото запазване в бъдеще; или обратното – от неговото ограничаване или премахване за сметка на допълнително повишаване размерите и равнището на основните пенсии за трудова дейност до примерно 60-63 % и ограничаване правото на повече от една пенсия, съчетано с добре обоснова политика и програма за удължаване на икономическия активния живот на лицата, който навършват установената от КСДО пенсионна възраст, но са с значително запазена обща работоспособност и готовност, при добро стимулиране и създаване на благоприятни за тях условия на труд да продължат да работят. Става въпрос за т.нар. активно дълголетие, целящо по-пълно и ефективно използване работоспособността на лица навършващи пенсионна възраст, за т.нар. активно дълголетие в личен и обществен интерес⁸.

- Анализът на наличните официални данни на НОИ и НСИ показва още една характерна особеност или по-скоро слабост на провежданата до сега пенсионна политика и практика - **тенденция към снижаване размерите на пенсиите и нарастване относителния дял на бедността сред пенсионерите от по-високите възрастови групи. Освен по-ниските размери и равнище на пенсиите на по-възрастните пенсионери, за нарастващото равнище на бедността сред тях допринасят и редица други фактори, в това число : нарастващия относителен дял на пенсионерите с хронични заболявания и**

непосилно високи разходи за лечение, от една страна, и високите цени на лекарствата, медицинските изделия и стоматологичните услуги, от друга страна; узаконеното и т.нареченото „доброволно“ доплащане в болничните заведения за избор на екип, медицински и стоматологични услуги, несъобразени с ниските размери и равнище на пенсиите, наследени законови различия в условията за пенсиониране на различните поколения пенсионери до и след 1989 г. и до и след приемането на КСО, различия в равнището на заетостта и безработицата по вreve на техния активен икономически живот, различия в политиката, размерите и равнището на работните заплати - основа за изчисляване на пенсиите; различия в правилата и честотата на тяхното осъвременяване (индексиране) в миналото и и сега.

*В тази връзка ще припомним, че от общо 2 186 570 пенсионери през 2013 г., . приети за 100 % , **относителният дял** на пенсионерите с доходи от пенсии на пенсионер под ЛБ по SILC възлиза на **67,29 % (1 471 327 пенсионери)**. През същата година само **62,32 %** от общия брой на пенсионерите на възраст **60-69 г.** са с основни размери на своите пенсии **под ЛБ по SILC от 323.75 лв.**; **75,57 %** от пенсионерите на възраст **70-74 г.**; **77,46 %** от пенсионерите на възраст **75-79 г.**; и **82,46 %** от общия брой на пенсионерите на възраст **на 80 и повече години** (което означава с **20.14 процентни пункта по-висок относителен дял от пенсионерите на възраст 60-69 г.**).*

*Освен това при ниските размери и равнище на пенсиите и прекомерната комерсиализация на стоматологичните услуги, по признание на ръководни кадри от Българския стоматологичен съюз **над 90 %** от общия брой на пенсионерите са без зъби или със силно увреден зъбен статус.*

Принципно същата картина се наблюдава и през останалите календарни година от интересуващия ни период.

Всичко това още един път потвърждава :

- както необходимостта, от една страна, **от общо повишаване размерите и равнището на пенсиите - чрез ежегодно (най-доброто решение), или когато изоставането на старите от ново отпусканите пенсии за трудова дейност достигне примерно 5 % , преизчисляване на старите (отпуснати през минали години) пенсии за трудова дейност по формулата за определяне на ново отпусканите пенсии**, на основата на средния осигурителен доход за предходната календарна година или предходните 12 календарни месеци, индивидуалния осигурителен стаж и индивидуалния коефициент на всеки пенсионер;

- така и от въвеждане на напълно безплатно или символично платено здравеопазване и стоматологични лечение за лицата на възраст 65 и повече или 70 и повече години;

- така и необходимостта от индивидуално диференцирани „**добавки за старост**“ към ниско доходните пенсионери на възраст 75 или 80 и повече години, покриващи (равни на) разликата между техните пенсии за трудова дейност и ЛБ за текущата календарна година и изплащана за сметка на държавния бюджет.

- Приведените данни и анализи показват, че относителният дял в общия брой на пенсионерите с доходи от пенсии под ЛБ по SILC варира **от 79.06 % през 2008**

г. до **66.42 % през 2014 г.**, а относителният дял в общия брой на пенсионерите с основни месечни размери на своите пенсии под ЛБ по SILC – **от 83.13 % през 2014 г. до 73.25 % през 2014 г.** Доколкото преобладаващата част от общия брой на тези пенсионери разчита единствено или приоритетно на своите пенсии и доходи от пенсии, същите попадат в групата на бедните или лицата в риск от бедност и социално изключване, а голяма част от тях **живеят на ръба на оцеляването, с много лишения, чувство за безсилие, безпомощност, отчаяние и изгубено чувство за човешка достойнство.** Което дава повод и основания на редица специалисти да определят политиката към пенсионерите като своеобразен **геноцид в смисъла и съдържанието на това понятие** в определението му в приетата от Общото събрание на ООН на 9.12.1948 г. :“Конвенция за преследване и наказване на престъплението геноцид“, ратифицирана от България с Указ № 300 от 23.06.1950 г.

При високият относителен дял на пенсионерите в общия брой на населението на страната, досегашните и настоящите размери и равнище на пенсиите са една от основните причини за високото равнище на бедността и риска от бедност и социални изключване пряко сред пенсионерите и косвено сред населението на страната като цяло.

Както споменахме, показателно в това отношение са официалните данни за относителния дял на лицата на възраст 65 и повече години в риск от бедност и социално изключване по официалните данни на НСИ и Евростат, при които се отчитат и останалите доходи : от 73.7 % през 2006/2005 г. и 71.1 % през 2007/2006 г. до 51.8 % през 2015/2014 г. Почти всички тези пенсионери са със силно влошен зъбен статус или без зъби и с ограничени финансови възможности за закупуване на зъбни протези или ченета, което допълнително влошава общият им здравния им статус

- Вън от всичко това, равнището на бедността сред пенсионерите остава :

- (а) значително по-високо от общото средно равнище на бедността сред населението на страната като цяло, движещо се през последните 8 години **около 21-22 %;** и

- (б) както и по-високо от равнището на бедността сред останалите две възрастови подгрупи от населението - **лицата на възраст от 0 до 17 г. и от 18 до 64 г.**

- Макар и по-косвено, **съществен относително самостоятелен „принос“ за високото равнище на бедността сред пенсионерите имат и други специфични и по-обща слабости на пенсионната, подоходната и данъчната политика и практика през последните няколко десетилетия** , в т.число:

- (а) силно намалени размери на пенсионните осигурителни вноски, в конкретния случай - за осигурените лица по условията на III категория труд родени след 31.1`2.1959 г. : **от 35.7 % през 2000 г. до 17.8 % през 2011-2016 г. ;**

- (б) силно занижени размери и равнище на работните заплати спрямо ръста на БВП на глава от населението и средно на заето лице през последните 26 години;

Ще напомним, че **през 2015 спрямо 1989 г.** : средният реален размер на работните заплати достига **94.23 %** от своята покупателна сила през 1989 г., докато средният реален БВП на глава от населението достига **148.23 %** . Което означава, че през 2015 спрямо 1989 г. **индекса на средната реална работна заплата изостава от индекса на реалния БВП на глава от населението с 54 процентни пункта.** Изоставане с значителен негативен ефект върху размерите и равнището на пенсиите за трудова дейност, за приходите на ДОО от пенсионните осигурителни вноски и приходите на държавата от данъчното облагане на работните заплати.

(в) необосновани или остарели и непроменени норми и нормативи в КСО, които стимулират ранното пенсиониране на лица, загубили способност за труд в особено тежки и вредни условия във въздуха, под земята или под водата и др., **но с напълно или значително запазена обща работоспособност за обществено полезен труд при нормални или малко по-благоприятни условия на труд** : кадрови военни, служители на МВР и правосъдната система, балерини ; или запазват остарели от тоталитаризма специфични привилегии за ограничен кръг осигурени лица като право на 20 месечни работни заплати при пенсиониране и недостатъчно обосновано завишени коефициенти за приравняване на техния осигурителен стаж към осигурителен стаж от трета категория труд.

По същество става въпрос за законно установени, но необосновани или недостатъчно обосновани социални привилегии, пораждащи своеобразен парадокс у нас от години , а именно : **прекалено голям брой пенсионери , от една страна, и прекалено ниски размери и равнище на пенсиите, от друга страна.** Директно отнемане на тези или на част от тези привилегии е много трудна или практически невъзможна задача. Затова пък тяхното косвено ограничаване , или поне на част от тях е не само необходимо, но и възможно – например, чрез въвеждане на данъчно облагане на сумата от личните доходи от пенсии и упражняването на доходоносна трудова и/ или стопанска дейност от пенсионери под нормално установената пенсионна възраст за осигурените лица по условията на трета категория труд, т.е. до нейното навършване. Ефекта от подобна мярка би бил двоен : от една страна, той ще се изрази в увеличаване основата и размера на данъчните и осигурителни приходи; от друга страна, в ограничаване броя на пенсионерите на 100 осигурени лица, т.е. пенсионерския товар ;

(г) слабости в дейността на ТЕЛК, водещи пряко до завишен според специалистите брой на пенсиите и разходите за пенсиите за на инвалидност поради общо заболяване и трудова злополука и косвено -до занижаване на техните размери;

(д) изоставане, в сравнение с водещите страни членки на ЕС, по обективни и по субективни причини на размерите и промените в пенсионната възраст у нас спрямо равнището и нарастването на средната продължителност на живота в добро здраве при раждане, както и спрямо промените в средната продължителен на живота на лицата на възраст 65 и повече години в добро здраве - още една относително самостоятелна причина за характерния за нашата страна от години парадокс : прекалено голям брой пенсионери и прекалено ниски размери и равнище на пенсиите. .

(е) споменатата бърза и прекомерно висока комерсиализация на здравеопазването и още по-висока на стоматологичните услуги след проведената през 2000 г. реформа, довела до изключително висок - най-висок в Европа и един

от най-високите в света - относителен дял на „джобните“ в общите разходи за издръжка на здравеопазването - **около 50 до 56 %** - основна непосредствена причина за: ограничен достъп на **около 50 % от населението и около 70-75 %** от общия брой на пенсионерите до необходимите и здравни и стоматологични услуги, лекарства и медицински изделия; за масово самолечение и закъсняло търсене на лекарска помощ, когато болестите са достигнали последен стадий от своето развитие, лечението и разходи за лечение са няколкократно по-големи, а ефекта от лечението - няколкократно по-малък.

*Като потвърждение ще припомним няколкократно по-високата заболяемост и смъртност сред българските пенсионери, както и признанията на ръководни кадри на Българския стоматологичен съюз че **90 до 95 % не само и единствено от пенсионерите, но от цялото население на страната са с увреден зъбен статус или без зъби**. При изключително ниските размери на пенсиите преобладаващата част от пенсионерите не могат да си позволят заплащане на предписаните им лекарства и / или обикновено чене, което би им позволило относително по-нормално хранене, а от там и относително по-добро здраве..*

(ж) мълчаливият отказ на българските правителства от последните 10-15 г. на предложенията на Съюзи на пенсионерите, а от няколко години и на Българската асоциация на пенсионерите за **въвеждане на напълно безплатно лечение и зъболечение, лекарства и медицински изделия за пенсионерите на възраст 65 и повече години и поемането им изцяло от общите данъчни приходи на държавата и Националната Здравно-осигурителна каса (НЗОК)**.

(з) **задължителното по закон участие на лицата родени след 31 декември 1959 г. във втория стълб** на три стълбовата ни пенсионна система, където разходите на администраторите на болшинството от капиталовите фондове и дружества са в пъти по-високи от тези на НОИ, а доходността на осигурителните вноски – в пъти по-ниска.

На този факт обръща специално внимание проф. Любомир Христов и ръководения от него Институт на Дипломираните Финансови Консултанти (ИДФК) в две публикации в интернет : (1) „Доходността на осигурените в пенсионните фондове в България“; (2) „Становище по искане на Тричленен състав, Първа колегия на Върховния административен съд ...“ от 2016 г. По-конкретно, според проф. Любомир Христов (виж LChristoff@idfk.org; <http://idfk.org> и неговите две публикации в интернет : (1) „Доходността на осигурените в пенсионните фондове в България“; (2) „Становище по искане на Тричленен състав, Първа колегия на Върховния административен съд ...“), при :

“Всички правдоподобни допускания:

- Пенсии - една или две – все няма да стигат“
- Две пенсии (от НОИ и УПФ) винаги са по-малко от една (само от ДОО)“
- Доходността на осигурителните вноски в НОИ превишава в пъти постигната доходност (от капиталовите пенсионни фондове - пояснението на Д.Н.) до сега“.

„ ... реалната доходност, получена от осигурените в УПФ в периода 2002-30.06.2016 г. е едва 0.4 % средногодишно. За да може да компенсира напълно намалението на пенсията от ДОО на лице, започнало да се осигуряване през 2002 г., което ще се пенсионери през 2041 г., доходността, която това лице трябва да получи по партията си в УПФ между 2016 и 2041 г е 4.4 % или 11 пъти по-висока в сравнение с отчетената. Това е невъзможно...“.

Тази картина най-вероятно ще се съхрани и в бъдеще, докато законодателят у нас не въведе задължително изискване за реална средно годишна доходност на осигурителните вноски в частните пенсионно осигурителни дружества примерно от 4-5 %.

За сравнение ще припомним, че изискваната минимална реална средно годишна доходност на направените осигурителни вноски в частните (капиталови) пенсионни дружества в Южно Африканската република преди години (а може би и сега) възлизаше на 5 %.

(и) негативно отражение върху размерите пряко на платените данъци и задължителни осигурителни вноски и косвено върху размерите и равнището на пенсиите оказва и широко разпространеното в частния сектор в икономиката **„двойно счетоводство“ на работни заплати** и по-конкретно – отчитането на занижени работни заплати в официалните ведомости на търговските дружества и изплащането на допълнителни суми „под масата“;

(й) **колебаещо се по години, но като тенденция снижаващото се равнище на пенсиите на пенсионер спрямо средния нетен (разполагам) размер на работните заплати и средния осигурителен доход** – отново поради законодателни слабости и най-вече поради слабости на прилагания механизъм за осъвременяване на старите пенсии (т.нар. „швейцарско правило“) и несвоевременни и неадекватните промени в нормативно определяния размер на максималния осигурителен доход ;

(к) **нарушението на принципи за социална справедливост** в подходната и данъчна политика , в т.число дори при т.нар. коледни или великденски и пр. добавки към пенсиите. Ето един пример.

С решение на МС пенсионерите с лични пенсии на пенсионер включващи основния размер на водещата пенсия, сумата от останалите пенсии и компенсациите към пенсиите, с месечни размери за м. април 2016 г. до 300 лв. включително, (това е размерът на Линията на бедността за 2016 г. определен от МС) получаха великденска добавка (вид социална помощ) в размер на 40 лв.

В същото време, по публикувани от НОИ и достъпни за нас данни за м.юни 2015 г., около 160 хиляди пенсионери с доходи от пенсии , добавки и компенсации към тях между 300 и 340 лв., в т.число с малко по-високи доходи от пенсии - примерно от 301, 302, 303 и пр. лв.- не получават нито един лев великденска помощ.

Въпросите ни към авторите на това решение са два :

*Първо, не смятат ли, че в определена степен възприетата **абсолютна граница за правото на великденските добавки за пенсионерите** – в случая от 300 лв. - създава, и ако се запази по принцип и в бъдеще ще продължи да създава определена социална несправедливост и никому ненужно противопоставяне и недоволство сред десетките хиляди пенсионери с незначително по-високи пенсии ?*

*Второ, не е ли важно да се търси и постигне **максимално възможния социален ефект със същите разходи чрез търсене и намиране на механизъм**, който предотвратява очертаната социална несправедливост и недоволство сред десетки хиляди пенсионери с лични доходи от пенсии, добавки и компенсации към тях малко над възприетия критерии – в случая между 300 и примерно 340 лв. И в същото време и по същата причина – механизъм, с който се постига максимално възможната социален ефективност със същите средства ? Още повече, че такива механизми отдавна съществуват и се използват в социалната политика и практика на силно развит страни, в т.ч. във Великобритания. И второ, че те са прости и лесни за приложение*

при съвременните информационни технологии и база от данни, и тяхното пренасяне и ползване в България не представлява никаква техническа или организационна трудност и отнема само няколко минути.

Същността на най-лесния за приложение подобен механизъм във Великобритания например, се свежда до следното : ако у нас критерият за правото на въпросната социално добавка е одобреният от МС размер на Линията на бедността, в конкретния случай от 300 лв. за 2016 г., то въпросната великденска добавка за пенсионерите с пенсии, добавки и компенсации към тях над 300 лв.се намаляват примерно с 1 лв.(би могло и с 0.80 лв.или още по-нисък размер, но това ще струва по-скъпо) на всеки 1 лев превишение на пенсията над 300 лв..

При тези предпоставки, в нашият конкретен случай – великденските добавки за 2016 г. , пенсионер с пенсия , заедно с добавките и компенсациите към нея :

- от 301 лв. ще получи великденска добавка от 39 лв.;
- от 302 лв. ще получи великденска добавка от 38 лв.
- от 303 лв. ще получи великденска добавка от 27 лв.

.....

- от 339 лв., ще получи великденска добавка от 1 лв.

Пенсионери с доходи от пенсии, добавки и компенсации към тях от 340 и повече лева, ще получат 0 лв. великденска помощ.

По приблизителни разчети, средният месечен размер на великденската добавка за наличните около 160 хиляди пенсионери с пенсии между 300 и 340 лв. ще възлезе на около 20 лв., а допълнително необходимите средства за тяхното изплащане – на около 3.2 млн.лв. Но ако МС реши, че няма възможност за подобно увеличение на общата сума за изплащане на великденските добавки за пенсионерите, то разходите за тях лесно могат да се разположат в рамките на планираните 50 млн.лв. За целта е необходимо границата за правото на великденската помощ в пълен размер (в случая от 40 лв.) да се намали примерно до 270 или 280 лв. С колко точно да се намали може лесно да се определи с помощта на допълнителни разчети, основани на актуалните конкретни данни за разпределението на общия брой на пенсионерите през м. април 2016 г. в групи, според размера на пенсиите на един пенсионер (т.е на пенсиите с добавките и компенсациите към тях) и възприетото ограничение за общата сума на въпросната социална добавка - в случая от 50 млн.лв. за 2016 г.

Тези до сега често премълчавани слабости на разходите за великденски, коледни или новогодишни добавки на пенсионерите се повтарят от години. И не само публични разходи за социалните помощи на пенсионерите, но и за редица други видове социални помощи за ниско доходни и социално слаби групи от населението. А би трябвало и е задължително в бъдеще да се преодоляват и по този начин - **да се гарантира максимално възможната им социална ефект и ефективност** – цел, която до сега системно е подценявана и /или пренебрегвана както от изпълнителната, така и от законодателната власт.

Впрочем, множество конкретни данни и техния анализ показват, че въпросната цел – **постигането на максимално възможния социален ефект и ефективност** - е пренебрегвана или подценяване в една или друга степен и при други помощи за сметка на публични (бюджетни) разходи.

Крайно време тази практика да бъде прекратена. За целта е необходимо и вече няколко пъти предлагаме да се въведе законово изискване за задължително предварително определяне и обосноваване на предвижданите социални и икономически ефекти и ефективност на всички публични разходи, програми и проекти.

Някой с основание ще каже : Не е ли закъснял този наш коментар и предложения?

Нашият отговор е : По-добре късно , отколкото никога.

Ще повторя : най-важното в конкретния случай е, че с помощта на предлагания изключително опростен и лесен за използване механизъм, не просто се предотвратяват очевидни слабости на тазгодишните великденските и досегашните коледни и/или новогодишни добавки към пенсиите на пенсионерите, но се гарантира постигането на една **задължителна и винаги актуална цел на всяка съвременна социална политика и социален разход на публични средства - гарантиране на техния максимален социален ефект и ефективност.**

Все пак, нека отново подчертаем - основната, макар и не и единствена нормативна причина за значително (с 9,5 пункта през 2015 г.) по-ниско равнище на средната пенсия на пенсионер спрямо средната нетна работна заплата у нас, спрямо средното ѝ равнище за ЕС и особено спрямо равнището и във водещи страни членки, отново е т.нар.от бивш управител на НОИ и министър на труда и социалната политика „златно швейцарско правило“ и отбелязания пропуск в СО по отношение приравняване на осигурителния стаж на пенсионерите пенсионирани по ЗП за правото на пенсия за ОС и възраст в пълен размер към изисквания за целта осигурителен стаж в КСО. Това са още две причини за предлаганото ежегодно преизчисляване на странните пенсии за трудова дейност по формулата за определяне размерите на ново отпусканите пенсии на основата на средния осигурителен доход за предходните 12 календарни месеци или преходната календарна година и предварително приравняване на трудовия стаж на старите поколения пенсионери, пенсионира по ЗП към изисквания осигурителен стаж за правото на пълен размер на пенсиите за ОСВ по КСО..

- Наличните официални статистически данни и техния анализ показват, че сред по-общите причини за ниските и незадоволителни размери и равнище на пенсиите и изключително високото равнище на бедността сред пенсионерите (и чрез тях –и на населението като цяло) могат и трябва да се идентифицират :

- **ниската и незадоволителна социална насоченост на икономическите политики, програми и развитие**, в т.ч. по отношение на броя и качеството на създаваните работни места, условия на труда и обусловеното от тях ниско общи равнище на заетостта; бавни промени в изискваната пенсионна възраст и осигурителен стаж за правото на пенсия за ОСВ в пълен размер на осигурените лица и най-вече – на осигурените лица по условията на първа и втора категория труд; както и незадоволителната икономическа насоченост и ефективност на редица социални политики, програми и практики;

- **забавени вътрешни реформи и необосновани конкретни норми, нормативни и механизми в КСО** , насочени към приоритетното стимулиране на срочното и предсрочно или по-ранно пенсиониране, вместо обратното – към приоритетно стимулиране на отсрочено пенсиониране;

- нежелание на водещите политици и политически партии за ограничаване на съществуващи привилегии на работещи пенсионери **на възраст под установената пенсионна възраст за осигурените лица по условията на трета категория труд** - например, чрез въвеждане на данъчно облагане на сумата от

техните лични доходи от пенсии и упражняване на доходоносна трудова и/или стопанска дейност;;

- необходимостта от допълнително усъвършенствана на **т.нар. система за гъвкаво пенсиониране, съчетано с приоритетно стимулиране на отсроченото пред срочното пенсиониране** - чрез законодателни и икономически мерки за ограничаване правото на пенсия и работна заплата при предсрочно пенсиониране - преди достигане на обичайната пенсионна възраст пенсиониране за лица с напълно запазена обща работоспособност, от една страна, и от друга – създаване на благоприятни условия на труд, режим на работното време и пр. за отсрочено пенсионерите до и дори след навършване на нормалната пенсионна възраст ;

- **незадоволителните грижи на държавата и работодателите за подобряване на условията на труда; повишаване на образователното равнище и професионалните знания и умения** на значителни групи от носителите на работна сила; подобряване технологията и техническата въоръженост на труда и повишаване производителност на труда и конкурентна способност на българската икономика;

- недостатъчно добре обосновани стойностите **на коефициентите**, с помощта на които 1 година осигурителен стаж по първа и втора категория труд се превръща в осигурителен стаж от трета категория труд.

- отдавна назрели, но съзнателно забавени реформи във всички области на общественото развитие, в т.ч. **в съдебната система, данъчната и подоходната политики и пр.**

Ще припомним, че стареенето на населението е обективен и само по себе си положителен процес, доколкото означава подобряването качеството на здравеопазването и повишена обща продължителност на живота. Проблемът е, че забавените и неадекватни реформи в основните области на обществения живот и най-непосредствено - в системата на работните заплати и пенсионното осигуряване (в т. число в пенсионната възраст и изисквания осигурителен стаж за правото на пенсиониране и пенсия за ОСВ в пълен размер; в условията на труда, нездравословното хранене и пр.) , тези позитивни сами по себе си процеси на удължаването на продължителността на живота водят до едностранно или изпреварващо нарастване на пенсионерския спрямо активния период от живота на населението - вместо до добре балансирано или изпреварващо нарастване на активния период от живота . Тези последици се оглеждат във :

- *високият и като тенденция нарастващ коефициент на възрастова зависимост (нарастващият относителен дял на лицата на 65 и повече години в общия брой на населението) ;*

- *още по-бързо нарастващ и запазващ се висок коефициент на пенсионерите, т.е. на броя на пенсионерите падащи се на 100 заети и осигурени лица;*

- *ежегодно нарастващи финансови затруднения на пенсионната система и най-вече на нейния основен стълб , както и необходимостта от ежегодно нарастващи трансфери и субсидии от републиканския бюджет за нейното (неговото) балансиране;*

- Изрично ще отбележим, че третирането на държавата у нас като „трети” осигурител **би имало положителна роля** за преразпределението на доходите от високо към ниско доходните групи от населението и конкретно – към ниско доходните групи от пенсионерите, а с това и в борбата с високото

подоходното неравенство и бедността сред пенсионерите, при едно липсващо за сега условие – **възстановяване на прогресивното данъчно облагане на личните доходи и необлагаемия минимум, допълнено от оптимизиране общата структура на данъчните приходи и разходи и пр..**

- Разбира се, с най- съществено отражение както върху размерите и равнището на пенсиите и бедността сред пенсионерите, така и върху незадоволителната финансова балансираност и стабилизация на пенсионната система и най-вече на първия основен стълб на пенсионния фонд у нас за сега имат споменатата :

- (а) силно занижените - около 2 пъти през последното десетилетие - размери и равнище на работните заплати в сравнение с размерите и равнището им, които те биха имали при произвеждания по официални данни БВП и/ или БДС на глава от населението и / или средно на заето лице. Неговото преодоляване изисква качествена промяна в провежданата до сега;

- (б) силно снижените размери на осигурителните вноски;

- (в) нарастващото с годините разминаване между промените в средната продължителността на живота и промените в пенсионната възраст;

- (г) изключително високото равнище на „сивия“ сектор в икономика;

- (д) значително по-ниското равнище на общите данъчни приходи(ОДП) в БВП у нас спрямо средното му равнище за страните членки на ЕС;

- (е) ширещата се корупция и вай-вече безнаказаната корупция по високите етажи на властта, злоупотреби с обществени поръчки, контрабанда на акцизни и др. стоки ;

- (ж) непълно и по-често формално внедряване на програмното бюджетиране - без конкретни цели и отговорности за разпоредителите с бюджетни средства и др.

- **Ще реши ли проблемите на бедността сред пенсионерите последното изменение в чл. 70 от КСО (ДФ бр. от 62 от 9 август 2026 г., което предвижда след 31 декември 2016 г.(ще го цитирам):**

*„Размерът на пенсията за осигурителен стаж и възраст се определя, като доходът, от който се изчислява пенсията, се умножи със сумата, образувана от : по ... 1.1 на сто за всяка година осигурителен стаж и съответната пропорционална част от процента за месеците осигурителен стаж. След 31 декември 2016 г. процентът за всяка година осигурителен стаж нараства от първо число на всяка следваща календарна година с процент, **равен или по-голям**(курсива наш, Д.Н.) от процента по чл. 100, ал. 1, до достигане на 1,5. Процентът се определя ежегодно със закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година“.*

Това изменение в чл.70 от КСО след 31 декември 2016 г. би било стъпка в правилната посока единствено при условие, че предвиденият в него процент за всяка година осигурителен стаж нараства от първо число на всяка следваща календарна година с процент значително **по-голям** от процента по чл. 100, ал. 1. Ако той е равен на процента в чл.100, ал1 от КСО очевидно става въпрос за проста подмяна на един с друг механизъм водещ до абсолютно същите социални последици за старите пенсионери и техните пенсии. По тази причина, както и :

- първо, поради необвързването ѝ с конкретни срокове и ангажименти за размерите на процента за всяка година осигурителен стаж, не бихме могли да предвидим и да направим разчети за потенциално възможния позитивен ефект на въпросната промяна;

- второ, трябва да е пределно ясно, че реализацията ѝ не може и няма да реши другият проблем – **проблемът с изоставането на старите от ново отпусканите пенсии за трудова дейност на лица с напълно еднакъв принос за пенсионната система и фонд**, измерван с продължителността на техния осигурителен стаж и размерите на индивидуалните им пенсионерски коефициенти. А с това – и продължаващото и в бъдеще противопоставяне на различните поколения пенсионери.

От тази гледна точка въпросът за продължаващото и в бъдеще „стареене“ на вече отпуснатите пенсии остава открит. Неговото решение отново изисква незабавен отказ от т.нар. „Швейцарско правило“ при осъвременяването на старите пенсии и замяната му с тяхното ежегодно или когато изоставането на старите пенсии достигне и надхвърли определен процент – примерно 5 % - преизчисляване на старите пенсии за трудова дейност по формулата за изчисляване размерите на ново отпусканите. За съжаление законодателят не предвижда подобни промени в КСО.

• *Като потвърждение и още едно пряко доказателство в подкрепа на това предложение ще припомним, че :*

(а) с Законът за бюджета на ДОО за 2017 г. се предвижда :

- *минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст да бъде повишен от 1 юли същата година от 161.38 лв. на 165.25 лв., т.е. с 3.87 лв. или с 2.4 %;*

- *останалите пенсия за трудова дейност да бъдат повишени от 1 юли същата година с 1.126 % за всяка година осигурител стаж или с 2.4 %, което означава повишение на средния размер на пенсиите на пенсионер през второто полугодие с около 8 лв., а средно месечно за 12-те месеци на годината – с около 4 лв.*

(б) В същото време по силата на одобрените от народните представители правила за индексация на техните собствени основни възнаграждения, смятано от 1 януари 2017 г. техните основни възнаграждения се индексират с 7.86 % (индекса на нарастването на средната рахатна заплата в публичния сектор през м.декември спрямо месец септември 2016 г.), което означава увеличението на месечните им размери през първото тримесечие на 2017 г. спрямо размерите им през четвъртото тримесечие на 2016 г. с 234 лв.

Сравнението показва, ч възползвайки се от своето „лично и обществено положение“, народните представители са одобрили значително по-привилегировани правила за индексация (актуализация) на собствените си възнаграждения в сравнение с одобрените от тях в чл.100 от КСО правила за индексация на пенсиите на пенсионерите. Безспорен факт, който поставя въпроса :

- *Нарушени ли са от народните представители изискванията на чл.6, ал. 2 от Конституцията на Р. България, който забранява привилегии, основани на „лично и обществено положение“⁴⁹. Ще го цитирам :*

Чл. 6. ал.1 : „Всички граждани са равни пред закона“.

Ал.2. „Не се допускат никакви ограничения на правата **или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение** (курсивите мой) или имуществено състояние“.

- И още един факт имащ пряко отношение към бедността на пенсионерите : прехвърляне на 1.5 млрд.лева от средствата на НЗОК в държавния резерв при общо признатото хронично недофинасиране за здравеопазването у нас.

- **Какви биха били преките социални последици за пенсионерите от евентуално хипотетично осъвременяване на „старите пенсии“ през 2016 г. на основата на средния осигурителен доход за 2015 г. възлизащ на 726,40 лв. ?**

Условни и илюстративни разчети показват, че хипотетичното преизчисляване през 2016 г. на старите пенсии за трудова дейност на основата на средния осигурителен доход за 2015 г. възлизащ на 726.40 лв., би повишило средните им месечни размери **с около 22-24 % : от 321.78 лв. до към 386 - 400 лв.**

Разбира се, увеличението ще бъде различни за пенсиите отпуснати през различни години в миналото - най-голяма за преизчислените и отпуснатите пенсии за трудова дейност през 2008 г. и най-малко – за отпуснатите пенсии през 2015 г.

- **Каква би била нуждата от допълнителни бюджетни приходи на ДОО и държавната за финансиране на предлаганото хипотетично преизчисляване на заварените пенсии през 2016 г. ?**

Наши предварителни и приблизителни разчети показват, че за целогодишно (за 12 месеци) изплащане на предлаганото хипотетично преизчисляване на старите пенсии през 2016 г. на заварените пенсии за трудова дейност. ще бъдат необходими допълнително около **1.7 до 2.0 млрд.лв.**

- **Какъв би бил допълнителния разход на държавата ако с закон се въведе напълно безплатно или символично платено здравеопазване (включително стоматологично лечение, протези и ченета) на пенсионерите на възраст 65 и повече, или ,като начало, на 70 и повече години към 2016 г.?**

Тъй като не разполагаме с официална статистическа информация за средно месечния и средно годишния разход на пенсионер за здравно и стоматологично обслужване, нека се позовем на броя на пенсионерите **на 65 и на 70 и повече години** през 2015 г. – съответно 1498 871 и 1 010 513 и условно допуснем, че през настоящата 2016 г. неговите средни месечни размери заринат от 40 до 50 лв., а средно годишните им размери – от 480 до 600 лв.

Условният и хипотетичен разчетът при тези допускания показва , че допълнителните годишни разходи за въвеждането на напълно безплатно или символично пратено здравно и стоматологично обслужване на пенсионерите на 65 и повече години би възлязло **на 720 до 900 млн.лв.**, а на пенсионерите на възраст 70 и повече година – **на 485 до 606 млн.лв.**

• **Общата годишна сума на допълнителните разходи на държавния и бюджета на ДОО и НЗОК** при едновременно условно и хипотетично въвеждане на преизчисляване през 2016 г. на старите пенсии и на въвеждане на напълно безплатно или символично платено здравно и стоматологично лечение на пенсионерите на възраст 65 и повече години през 2016 г. би възлязло на около **2.4 до 2.9 млрд.лв.** , а на пенсионерите на възраст 70 и повече години – **на 2,2 до 2.6 млрд.лв.**

Но нашите изследвания показват , че макар и достатъчни за покриване на въпросните две основни предложения на БАП, тези допълнителни бюджетни приходи са крайно недостатъчни за възстановяване на необходимия финансов и административен, регулаторен и контролен капацитет на българската държава и правителство. Тези няколкократно по-големи допълнителни бюджетни приходи могат да се получат чрез две групи от мерки, едната от които касае непосредствено разходната, а другата приходната част на консолидираната бюджетна програма на страната . По-конкретно

Първата група мерки се свежда до :

- ограничаване наблюдаваните до сега чести „отклонения“(източване) на публични средства от тяхното обосновано, балансирано целево и ефективно предназначение и разходване;
- преразглеждане на възприетите приоритети разходната част на консолидираната бюджетна програма с цел по-пълното им съобразяване със основните цели и самоцели на общественото развитие и неговото ускоряване;
- възможно най-ефективно разпределение (приоритети) и разходване на планираните бюджетни приходи чрез пълно и последователно въвеждане на програмното бюджетиране и програмните бюджети;
- ефективен държавен и обществен контрол върху разпределението и разходването на публични средства.

Ще подчертаем, че в определена степен решаването на тези въпроси ще се подпомогне от пълното и последователно въвеждане на бюджетното програмиране и програмните бюджети, съчетано със строг държавен и обществен контрол върху ефективността на разпределението и разходване на публичните средства от страна на първостепенните, второстепенни и от по-нисък ранг разпоредителите с бюджетни средства и търсене на реална отговорност от тях при неизпълнение на предварително обосноващите и обявени **конкретни цели, ефекти и ефективност при разходването на публичните средства** .

За съжаление нашите предварителни разчети показват, че тази първа група необходими и полезни мерки не може да осигури необходимите допълнителни финансови средства за финансиране и в бъдеще на основните предложения на Българската Асоциация на пенсионерите (БАП). Още по-малко - допълнително необходимите публични средства за подобро за възстановяване на финансовия, управленския, регулаторен и контролен капацитет и активна роля на българската държава в финансиране на здравеопазването, образованието, науката, културата, инвестициите в иновации и производства с висока добавена стойност и пр.Т.е. за комплексен (системен) подход към предизвикателствата пред цялостното общественото развитие на страната.

Втората група е пряка свързана с необходимостта и възможността от комплексен подход и най-малкото комбинация от три мерки, а именно :

- ограничаване наполовина относителния дял на „сивия“ сектор в икономиката, които през отделните години на последното десетилетие варира между 20 и 30 ; при БВП от примерно 90 млрд.лв., съкращението му наполовина би осигурило допълнителни бюджетни приходи в размер на 3,6 до 5,4 млрд.лв.;

- повишаване относителния дял на общите данъчни приходи (ОДП) в БВП от 29 % (2015 г.) до около 34-34.5 % - при среден относителен дял на същите за ЕС като цяло от 40 % - би осигурило допълнителни общи данъчни приходи в размер на 4.5 до 4.9 млрд.лв.;

- първоначално еднократно повишаване размери и равнището на работните заплати с около 22-24 % - при обективна възможност от повишаването им по съществуващата официална информация с около 50 %;

- ограничаване на „течовите“ (източването) и/или отклоненията на публични средства от тяхното целесъобразно, законосъобразно и ефективно разходване.

- пълна ревизия и промяна на сключени крайно неизгодни концесионните договори за експлоатация на природни богатства на страната , в.т.ч на концесионния договор с американско-канадската „Дънди прешъс металс Челопеч“ и договорите с двете американски централи Марица 1 и Марица 2 и пр..

Нашите предварителни и хипотетични разчети показват, че при БВП от около 90 млрд.лв., едновременното прилагане на тези мерки в рамките на 2016 или 2017 г. би повишило общите данъчни приходи (включват приходите от данъци и задължителни здравни и социални осигурителни вноски) на консолидирана основа с около **10-12 млрд.лв.**

Допълнително им и значително увеличение може да дойде от :

- ограничаване на монополизма на търговските банки и правото им едностранно да повишават размера на таксите и лихвите т.е. цената на кредитите, и в същото време - едностранно да намаляват лихвените проценти за спестяванията и депозитите на лични средства в тях.

- Както и от ревизия на големите приватизационни сделки с държавни и общински активи и еднократно данъчно облагане на разликите между пазарната и действително заплатената им и силно занижена цена при приватизацията - примерно 70 процентов еднократен данък;

*Ще напомним, че по тогавашни оценки стойността на приватизираните активи на държавни предприятия се определяне **на около 30 млрд.лв.**, докато действителните приходи от масовата приватизация възлизаха на **около 3 млрд.лв.** Данъчното облагане на тази разлика с примерно 70 % би осигурило допълнителни данъчни приходи в размер на около 15 до 18.7 млрд.лв.*

По данни в интранет , печалбата на „Дънди прешъс металс Челопеч“ за 2010 г. възлиза на 1.5 млрд.долара , което по действащия курс на долара прави около 2.7 млрд.лв. Изплатената от „Дънди... „ комисионната такса на държавата за същата година възлиза на 35 млрд.лв., т.е. на 1.3 % от печалбата. Не е ли това пладнешки грабеж на природни богатства на страната?

Ще повторим. Става въпрос за необходими и възможни мерки за възстановяване на финансовия и административно-управленския, регулаторен,

стимулиращ и контролен креативен капацитет на българската държавата и нейната активна роля както в борбата с корупцията и останалите негативни обществени явления и процеси, така и в провеждането на необходимата система от реални и ефективни реформи, целящи и способни да подобрят обществената среда и ограничат административна тежест и спънки за бизнеса;; да възстановят социалната справедливост в доходната и данъчната политика; да повишат стимулите за иновации и инвестиции в производства с висока добавена стойност ; да повишат вътрешното потребителско търсене и доведат до ускорено икономическо и социално развитие, снижаване равнището на бедността и рисковете от бедност и социално изключване, реална защита на основните демократични права и свободи на всички български граждани; превръщане на страната в една от най-привлекателните страни за бизнес и живот в Европа и света..

Скоба. Това наше виждане и предложение надскачат проблемите на бедността сред пенсионерите. Тое важно за успешния и ускорен изход на нашата страна от дъното на ЕС и преодоляване или съществено ограничаване на наблюдаваните до сега и в момента ежегодно възпроизвеждащи се многобройни негативни обществени явления и процеси. Явления и процеси, които се пораждат или подсилват от доминиращата у нас и в световен мащаб след Втората световна война философия на неолиберализма, която ние (и не само ние)наричаме философия на пазарния фундаментализъм и наложените от нея не само у нас, но и в Европа и света като цяло погрешни възгледи и политики, според които: свободният и нерегулиран пазар и пазарни отношения са „панацея“ на всички научно-технически, икономически, екологични и социални (включително здравни, образователни, демографски) проблеми и предизвикателства пред отделните страни , континенти и света като цяло. Нещо повече - гарант за пълното спазване и реализация на прокламираните от Международни декларация за права на човека, както и в Конституциите и законодателството на съвременните демократични страни основни граждански, политически и социални права и свободи.

Водени от тази най-обща философия, привържениците на пазарния фундаментализъм и техните политически покровители написаха на своето чело : **„Колкото по-малко държава, толкова по-добре“**. И не само написаха, но стриктно следваха този лозунг посредством политики, които ограничаха финансовия, управленски и контролен капацитет на държавата ни за изграждане и прилагане на: добре балансирани правила и благоприятна обществена среда както за бизнеса, така и за потребителя; равнопоставеност на едрия, дребния и средния бизнес, както и на държавните и частните фирми в конкурентната борба; ефективно стимулиране на публично –частното партньорство, иновациите и производствата с висока добавена стойност; ефективна и пълна защита на основните демократични - граждански, политически, социални и културни права и свободи на преобладаващата част от населението; ограничаване на „сивия“ сектор в икономиката и пр. Но пропуснаха и все още пропускат да кажат за кого е „толкова по-добре“ :

- за малобройните представители на икономическата и политическа олигархия, или за широките народни маси?

- за трупането, от една страна, на бързи и все по-големи печалби от малобройна част от политическата, икономическа и финансова олигархия; и от друга страна - на все по-голямо неравенство, бедност и риск от бедност и социално изключване за преобладаващата част от населението в отделните страни, Европа и света като цяло ;

- за хронично недофинансиране на здравеопазването и образованието, а с него и на здравия, образователно-духовния и социалния статус на населението и всички негови групи;

- за поставяне на икономиката в служба на алчността и интересите на малобройната олигархия - собственици на капитала и гонитбата на бързи и все по-големи печалби, за сметка на пренебрегване на жизнените интереси на останалите 80-90 процента от населението; нарастващо доходно и имуществено неравенство; високо равнище на бедността и на населението в риск от бедност и социално изключване; нарушаване на гарантирани от Конституцията и международни конвенции основни демократични права и свободи на преобладаващата част от населението; засилваща се миграционна вълна от по-слабо към по-силно развитите страни и конкретно – от България; нарастваща опасност от връщане към „студената война“, чести локални войни и опасност от трета световна война, с драматични последици за цялото човечество?

Животът след Втората световна война показва, и все повече политици и икономисти, в т.ч. носители на нобелови награди, участници в Световния икономически форум в Давос и пр. признават тези негативни обществени последици от доминиращата в света, в т.ч. и у нас, философия на пазарния фундаментализъм, дерегулация и основаването на тях небалансирани и социално зле насочени и несправедливи икономически политики и практики, които, по думите на Никола Саркози, в името на бързи и лесни печалби пренебрегват жизнените интереси на милиони хора.

Не е ли време българските, европейските и пр. политици :

- да признаят провалът на неолиберализма и необходимостта от нова по-широка роля и ефективна роля на съвременната демократична държава за социално все по-несправедливото разпределение, преразпределението и крайното разпределение и използване на БВП и общественото богатство;

- да се откажат от философията на пазарния фундаментализъм и да възприемем философията на съвременната социална държава и социална пазарна икономика в нейните най-добри образци и приложения – тези в скандинавските страни;

- да издигнат лозунга : Колкото повече, по-добре балансирана, креативна и ефективна държавна научно-техническа, икономическа, екологична и социална политика, толкова по-добре за настоящето и бъдещето на преобладаващата част от населението на всяка демократична страна и света като цяло.

Първото условие за тази качествено нова, добре балансирана и ефективна обществена политика и развитие, в т.ч. и конкретно за нашата страна е : възстановяване на финансовия и креативния административно-управленчески, регулаторен и контролен капацитет на българската държава и способност за създаване и поддържане на благоприятен обществен климат и обществена среда за бизнеса и достоен живот на всички граждани, в т.ч. чрез намаляване на таксите и ограничаване на административните тежести за бизнеса и населението и въвеждане на обслужване на „едно гише“.

Реални възможности за това има както чрез спиране на „течовите“ от всички публични бюджети и рационализиране и по-ефективно разпределение на разходната публичните средства в консолидираната бюджетна програма на страната, така и особено чрез ограничаване на „сивия“ сектор в икономика; умерено повишаване относителния дял на ОДП в БВП – примерно от 29 до около 34 %; умерено повишаване размерите и равнището на работните заплати по посока на реално възможните им размери при произвеждания БВП на глава от населението и /или средно на заето лице; ревизия на сключените крайно неизгодни концесионни договори ; ревизия на неизгодните приватизационни договори и високо еднократно данъчно облагане на

разликата между пазарната и цената на тяхната приватизация; развитие на спа центровете – на основата на богатите минерални извори в страната и т.н..

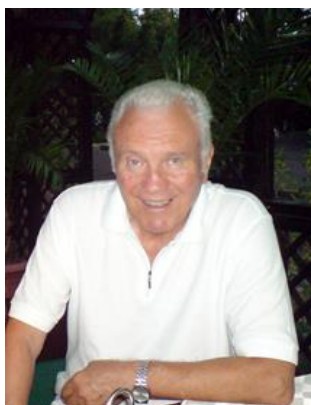
Тези промени изискват време както за тяхната подготовка и съгласуване, така и за тяхната реализация. Но най-сериозната пречка за това до сега е липсата на реална политическо воля от страна на водещи политици и политически партии и коалиции.(Край на скобата)

При равни други условия, всяко бъдещо повишение на БВП и/ или по-ефективното му разпределение и разходване на публичните средства ще води до пропорционално или близко до пропорционалното нарастване на общите данъчни приходи на консолидирана основа, както и на социалните и икономически ефекти от тяхното разпределение и разходване.

Разбира се, използването на тези неизползвани до сега възможности за трайно увеличение на общите данъчни и осигурителни приходи през 2016, 2017 и всяка следваща календарна година и тяхното по-ефективно разходване **изискват време за подготовка, но най-вече - и реална (а не декларативна) политическа воля за множеството необходими, но силно закъснели други реформи във всички области на обществения живот, в т. число за ускорено и успешно реформиране на съдебната система, дейността на МВР, на данъчната и подходната политика и практика и пр.**

София, 17.03.2017 г.

Кратки биографични данни

Д-р Димитър Нинов е член на СИБ, на БАП и на Академичния Съвет на Националния университет „ТРЕТА ВЪЗРАСТ“. Завършил е специалност „Политическа икономия“ във ВИИ „К. Маркс“, сега УНСС. През 1974-1975 г. специализира в Англия, а през 1992-2001 г. преминава краткосрочни курсове в Австрия, Белгия, Швейцария и САЩ. Заемал е ръководни длъжности в МТСП и МФ. Бил е представител на Р. България в Направляващия Комитет по социална защита на Съвета на Европа; участник в подготовката на пенсионната реформа и КЗСО (сега КСО); участник в преговорите по три годишното споразумение с МВФ; консултант на мисии в България на Св. Банка и МВФ; представител на МФ в Комисията по труда и социалната политика при НС; член на Събранието на представителите и на Контролния съвет на НЗОК; съветник на Президента на КНСБ. Научните му интереси са в областта на финансите, социалната политика и жизненото равнище. Има десетки участия в национални и международни научни конференции и кръгли маси и над 150 научни публикации, в т.число 2 самостоятелни книги :”Социалната справедливост в пенсионното осигуряване”, издадена през 1998 г. на български и английски език; и ”Социални цели и последици на бюджета и икономическата политика в България през 2000-2006 г.”, публикувана през май 2008 г.